

Warszawa, 21 maja 2024 r.

BEOS-WP/WOSR-973/24

Pan Minister

Dariusz Salamończyk

Zastępca Szefa Kancelarii Sejmu

SEKRETARIAT Z-CY SZEFA KS

L.dz. DS.1700.65.2024

Data wpływu 22.05.2024

Ocena skutków regulacji

zawartej w poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (przed nadaniem numeru druku)¹

I. Jaki problem jest rozwiązywany?

Celem projektu nowelizacji z dnia 24 kwietnia 2024 r. jest uchylenie art. 99a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego² (dalej: k.p.k.). Przepis ten w § 1 stanowi, że: *Uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji, w tym wyroku nakazowego i wyroku łącznego, oraz wyroku sądu odwoławczego i wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania sporządza się na formularzu według ustalonego wzoru, natomiast w § 2 zawarta jest delegacja ustawowa do wydania przez Ministra Sprawiedliwości rozporządzenia, określającego wzory formularzy uzasadnień wyroków oraz sposób ich wypełniania, mając na uwadze konieczność zamieszczenia w nich niezbędnych informacji wskazanych w ustawie, w sposób umożliwiający należyte sporządzenie przez uprawnionego środka zaskarżenia, a także właściwe dokonanie kontroli wyroku w razie wniesienia takiego środka.*

W uzasadnieniu nowelizacji wskazuje się, że propozycja skreślenia art. 99a k.p.k. była przedmiotem petycji Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 1 lutego 2024 r. Twierdzi się, że art. 99a k.p.k. przyczynił się *do naruszenia podstawowych standardów*

¹ Projekt ustawy znajduje się w wykazie projektów wniesionych, którym nie został nadany jeszcze numer druku sejmowego. Numer w wykazie: SH-020-124/24. Przedstawiciel wnioskodawcy: pos. Paweł Śliz.

² Dz. U. z 2024 r., poz. 37.

wynikających z zasady prawa do sądu określonej w art. 45 ust. 1 Konstytucji i stał się powodem zarzutów o naruszanie praworządności. Dodaje się w uzasadnieniu projektu, że „ustawodawca nie wprowadził żadnych wyjątków, których zaistnienie umożliwiłoby sporządzenie uzasadnienia wyroku w tradycyjny sposób (tj. z pominięciem formularza), orzecznictwo sądowe konsekwentnie dostrzega konieczność przeprowadzania oceny, czy ta – niewątpliwie uproszczona – postać zaprezentowania motywów rozstrzygnięcia nie narusza podstawowych gwarancji procesowych, tak istotnych w sprawach karnych, w tym nie pozbawia stron procesu prawa do zapoznania się z pełną i pogłębioną argumentacją sądu odnoszącą się do wszystkich elementów, które składają się na ostateczne rozstrzygnięcie sprawy karnej. Jeżeli sąd uznaje, że nie może sporządzić uzasadnienia swojego wyroku na formularzu w sposób, który zagwarantuje stronie prawo do rzetelnego procesu odwoławczego, ma obowiązek bezpośredniego zastosowania art. 91 ust. 2 Konstytucji RP i przedstawienia swego stanowiska wraz z argumentacją w sposób tradycyjny, tj. z pominięciem formularza. Takie praktyczne funkcjonowanie przepisu art. 99a k.p.k., wbrew pokładanym w nim nadziejom, dodatkowo uwzględniając sposób technicznego opracowania formularza uzasadnień, co nastąpiło w akcie wykonawczym, wielokrotnie prowadzi do sytuacji, że oskarżony nie może zapoznać się z pełną argumentacją sądu w odniesieniu do odpowiedzialności karnej za przypisany czyn. Ma to miejsce z tego powodu, że treść zawarta w formularzu jest lakoniczna a sam formularz nie pozwala sądowi na pełne przedstawienie merytorycznej strony rozstrzygnięcia, które zostało wydane. Co oczywiście utrudnia to nie tylko możliwość polemiki apelacyjnej, ale także samej kontroli instancyjnej³.

W uzasadnieniu projektu zwraca się także uwagę, że konieczność sporządzania uzasadnienia wyroku na formularzu według ustalonego wzoru utrudnia „nie tylko możliwość polemiki apelacyjnej, ale także samej kontroli instancyjnej wydanego orzeczenia, z tego powodu, że wielokroć trudno poznać motywy, którymi kierował się są wydający orzeczenie i sporządzający jego uzasadnienie na formularzu wskazanym w art. 99a k.p.k.”. Uzasadnienie orzeczenia pełni też funkcję wyjaśniającą jego rozstrzygnięcie, tymczasem formularz uzasadnienia i wynikające z jego konstrukcji ograniczenia, nie pozwala na przekonanie adresata rozstrzygnięcia o jego

³ Z uzasadnienia projektu ustawy.

trafności lub nie pozwala, aby adresat zapoznał się z pełną argumentacją stanowiącą o podstawie rozstrzygnięcia o jego prawach lub obowiązkach.

Zgodnie z art. 2 nowelizacji z dnia 24 kwietnia 2024 r. przewidywane jest wprowadzenie rozwiązania intertemporalnego polegającego na tym, że *Do uzasadnień wyroków wydanych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym, chyba że osoba zobowiązana do sporządzenia uzasadnienia wyroku zarządzi jego sporządzenie na podstawie przepisów ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.*

Przepis art. 3 ww. nowelizacji stanowi, że wchodzi ona w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia. W uzasadnieniu stwierdza się, że takie określenie *vacatio legis* daje czas zainteresowanym podmiotom na przygotowanie się do nowych regulacji, a przede wszystkim niezwłocznie stworzy oczekiwane z perspektywy społecznej mechanizmy ochrony jednego z podstawowych praw gwarantowanych w Konstytucji RP, jakim jest prawo do rzetelnego procesu sądowego.

II. Rekomendowane rozwiązanie, w tym planowane narzędzia interwencji i oczekiwany efekt

1. [Obowiązujący stan prawny] Przepis art. 99a k.p.k. został dodany ustawą z 19 lipca 2019 r.⁴ W § 1 przewiduje on obowiązek sporządzania uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji, w tym wyroku nakazowego i wyroku łącznego, oraz wyroku sądu odwoławczego i wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania na formularzu według ustalonego wzoru. Za wyjątkiem wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania norma wskazana w § 1 nie znajduje zastosowania do orzeczeń zapadłych przed Sądem Najwyższym. Przepis art. 99a § 1 k.p.k. nie dotyczy też uzasadnień postanowień oraz zarządzeń.

W art. 99a § 2 k.p.k. przewidziano podstawę do wydania rozporządzenia określającego wzory formularzy uzasadnień wyroku sądu pierwszej instancji, w tym wyroku nakazowego i wyroku łącznego, oraz wyroku sądu odwoławczego i wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania. Zostały one zamieszczone

⁴ Dz. U. z 2019 r., poz. 194, ze zm.

w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 28 listopada 2019 r. w sprawie wzorów formularzy uzasadnień wyroków oraz sposobu ich wypełniania⁵.

2. [Krytyka obowiązującego stanu prawnego] Obowiązek sporządzenia uzasadnień wyroków sądów pierwszej i drugiej instancji na formularzach urzędowych spotkał się z krytyką już na etapie prac legislacyjnych nad nowelizacją z 19 lipca 2019 r. W uwagach Sądu Najwyższego do projektu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie wzorów formularzy uzasadnień wyroków oraz sposobu ich wypełniania wskazano, że: *Przyjęty wzór formularzy uzasadnień wyroków (...) nie może stanowić rzetelnej wiedzy o przebiegu procesu wyrokowania, w szczególności (...) argumentach i wnioskowaniach, które doprowadziły sąd do zapadłego rozstrzygnięcia. Wzory mają charakter hermetyczny, nakazujący pogrupowanie określonych dowodów w ramach poszczególnych sekcji, czy to w zakresie ustaleń faktycznych, czy to w kwestii oceny dowodów (...) (formularze) (...) zawężają zakres realizacji normy prawnej wystawionej w art. 424 § 1 i 2 k.p.k., ponieważ ograniczają sąd w realizacji obowiązku wyjaśnienia przyczyn, z powodu których wydał orzeczenie lub jego istotną część, a na dalszym etapie utrudniają merytoryczną kontrolę wyroku (...) Poszczególne części wzorów formularzy uzasadnień wyroków (...) nie są dostatecznie precyzyjne. W konsekwencji mogą doprowadzić do pobieżnej oceny materiału dowodowego oraz naruszać funkcje jakie pełni uzasadnienie wyroku sądu karnego*⁶.

Dość szybko wskazane uwagi krytyczne zostały podzielone w orzecznictwie sądów powszechnych i Sądu Najwyższego. Np. w wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 17 czerwca 2020 r.⁷ wskazano, że obowiązek sporządzenia uzasadnienia orzeczenia jest nie tylko wymogiem formalnym, ale ma istotne znaczenie merytoryczne. Uzasadnienie, przedstawiając tok rozumowania poprzedzający wydanie orzeczenia, ma umożliwić stronom, a zwłaszcza oskarżonemu, jego kontrolę. Pełni zatem nie tylko funkcje procesowe, lecz także buduje autorytet wymiaru sprawiedliwości i kształtuje zewnętrzne przekonanie o sprawiedliwości orzeczenia.

⁵ Dz. U. z 2019 r. poz. 2349.

⁶ Uwagi Sądu Najwyższego do projekt rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie wzorów formularzy uzasadnień wyroków oraz sposobu ich wypełniania, Warszawa, dnia 14 listopada 2019 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//517/12326407/12636231/12636234/dokument427599.pdf>.

⁷ II AKa 64/20, LEX nr 3055805.

Dostrzegając te względy Sąd Apelacyjny w Gdańsku odstąpił od sporządzenia uzasadnienia wyroku na formularzu, o którym mowa w art. 99a § 1 k.p.k., gdyż zastosowanie tej formy sporządzenia uzasadnienia wyroku naruszałoby w procedowanej sprawie prawo strony do rzetelnego procesu. Sąd =Apelacyjny w Gdańsku uznał, że sporządzenie uzasadnienia na formularzu jest prawnie dozwolone tylko wówczas, gdy sąd nie dojdzie do przekonania, że materia sprawy nie pozwala mu na sporządzenie tego dokumentu w tej uproszczonej formie bez naruszenia prawa strony do rzetelnego procesu, które to prawo ma absolutny prymat przed uprawnieniem sądu do stosowania tych „pomocnych” rozwiązań o charakterze biurowo-technicznym⁸.

Stanowisko to zostało podzielone w judykaturze. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano, że rzeczą każdego sądu odwoławczego jest przeprowadzenie w konkretnej sprawie oceny, czy może sporządzić uzasadnienie swojego wyroku na formularzu w taki sposób, który zagwarantuje stronie prawo do rzetelnego procesu⁹. Zanim Sąd Najwyższy w tym wyroku uzasadnił przywołaną tezę, odwołał się do bogatego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W orzecznictwie strasburskim prawo do uzasadnionego wyroku zostało wyinterpretowane z art. 6 ust. 1 EKPCz. W sprawie *Van de Hurk przeciwko Holandii* ETPCz uznał, że art. 6 ust. 1 EKPCz obliguje sądy do podawania motywów swoich decyzji¹⁰. Wprawdzie w orzecznictwie ETPCz nie ma wypracowanych kryteriów, jakimi winno cechować się uzasadnienie sądu, jednak akcentuje się, że obowiązek uzasadnienia i jego zakres – także jeśli chodzi o szczegółowość – może różnić się w zależności od charakteru decyzji i okoliczności konkretnej sprawy¹¹. To pozwala, między innymi, skorzystać oskarżonemu z dostępnego mu prawa do wniesienia środka zaskarżenia.

Zadaniem ETPCz, obowiązek uzasadnienia orzeczenia z urzędu lub na wniosek zainteresowanej osoby jest zatem jednym z wymogów rzetelnego procesu

⁸ Wyrok SN z dnia 16 listopada 2021 r., IV KK 448/20.

⁹ Wyrok SN z dnia 11 sierpnia 2020 r., I KA 1/20, OSNKW 2020, Nr 9–10, poz. 41.

¹⁰ Wyrok ETPCz z dnia 19 kwietnia 1994 r. w sprawie *Van de Hurk przeciwko Holandii*, Senes A nr 288, § 61.

¹¹ Por. Wyrok ETPCz z dnia 29 maja 1997 r. w sprawie *Georgiadis przeciwko Grecji*, RJD 1997-III, (w:) M. A. Nowicki, Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo, tom 1, Kraków 2001, s. 593; wyrok ETPCz z 19 lutego 1998 r. w sprawie *Higgins przeciwko Francji*, RJD 1998-I (w:) M. A. Nowicki, Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo, tom 1, Kraków 2001, s. 622-623.

karnego. ETPC wskazuje¹², że stosowanie art. 6 EKPCz nie kończy się wraz z wydaniem wyroku. W sytuacji gdy uzasadnienie jest sporządzane po tym momencie, nawet po prawomocnym już zakończeniu postępowania, kwestia uzasadnienia jest istotna z punktu widzenia oceny zachowania standardów rzetelnego procesu. Należyte uzasadnienie pozwala poznać tok rozumowania sądu i umożliwia należyte sporządzenie środka odwoławczego. Podkreśla się, że zrealizowanie obowiązku ujętego w treści art. 6 ust. 1 EKPCz wymaga odniesienia się w uzasadnieniu wyroku do każdego istotnego – na tle konkretnej sprawy – argumentu, a zatem brak odniesienia do takiej argumentacji (np. zupełne przemilczenie istotnej kwestii) stanowi o naruszeniu standardu rzetelnego procesu¹³.

Warto również przytoczyć wyrok w sprawie *Fomins przeciwko Mołdawii*, gdzie w kontekście wniosków dowodowych stwierdzono, że *Prawo bycia wysłuchanym obejmuje nie tylko możliwość składania wniosków do sądu, lecz również odpowiadający mu obowiązek sądu pokazania, w swoim uzasadnieniu, powodów dla których wnioski te były zaakceptowane lub odrzucone. Obowiązek ten zawsze uwzględnia to, że sąd może nie uznać za niezbędne ustosunkowanie się do argumentów, które są w sposób oczywisty irrelewantne, nieuzasadnione, stanowią nadużycie lub są niedopuszczalne ze względu na jasne regulacje prawne lub ustaloną praktykę sądową w odniesieniu do podobnych argumentów*¹⁴.

Również Trybunał Konstytucyjny stoi na stanowisku, że *uzasadnianie orzeczeń sądowych jest decydującym komponentem prawa do rzetelnego sądu jako konstytucyjnie chronionego prawa jednostki (...). Uzasadnianie orzeczeń pełni różne funkcje: sprzyjania samokontroli organu orzekającego, wyjaśniająco-interpretacyjną (w tym dokumentacyjną i ułatwiającą realizację orzeczenia), kontrolną zewnętrzną, umożliwiającą akceptację orzeczenia w skali indywidualnej i jego legitymizację społeczną (funkcja wychowawcza, głos w dyskursie społecznym). Wszystkie te funkcje uzasadnienia są zakotwiczone w konstytucyjnych zasadach i wartościach, aby wskazać tylko zasadę państwa prawa, godność ludzką, skuteczne prawo do sądu. Jednak nie w każdym wypadku każda z tych funkcji dochodzi do głosu równie silnie.*

¹² Wyrok ETPCz z dnia 8 kwietnia 2004 r. w sprawie *Assanidze przeciwko Gruzji*, skarga nr 71503/01.

¹³ Wyrok ETPCz z dnia 9 grudnia 1994 r. w sprawie *Ruiz Torija przeciwko Hiszpanii*, A. 303-A, (w:) M. A. Nowicki, Europejski Trybunał Praw Człowieka. Orzecznictwo, tom 1, Kraków 2001, s. 515-516.

¹⁴ Wyrok ETPCz z dnia 11 października 2011 r. w sprawie *Fomin przeciwko Mołdawii*, skarga nr 36755/06, § 31.

*Zależy to od szczebla postępowania, przedmiotu orzeczenia, formy uzasadnienia (ustne, pisemne). Toteż w wypadku oceny każdego ograniczenia zasady uzasadniania orzeczeń konieczna jest dokładna analiza wszystkich czynników, uwarunkowań i kryteriów*¹⁵. Trybunał Konstytucyjny podkreślał, że uzasadnienie orzeczenia jest podstawą kontroli zewnętrznej orzeczenia przez organ wyższej instancji, bowiem dokumentuje argumenty przemawiające za przyjętym rozstrzygnięciem. Rzetelne, logiczne i zrozumiałe dla strony uzasadnienie wyroku umożliwia skuteczne wywiedzenie apelacji, gdyż stwarza stronie możliwość zapoznania się z argumentami przemawiającymi za przyjętym przez sąd rozstrzygnięciem¹⁶. Nie chodzi zatem o jakiekolwiek uzasadnienie wyroku, ale takie, które umożliwia jego społeczną kontrolę¹⁷, kontrolę wysłuchania stron w danym postępowaniu, zaś stronom umożliwia rzeczywiste wykorzystanie przysługujących im środków procesowych, zwłaszcza odwoławczych¹⁸. Również w doktrynie przyjmuje się, że celem uzasadnienia wyroku jest zagwarantowanie braku arbitralności, zapewnienie prawa do obrony racji stronie procesowej, stworzenie szansy skontrolowania procesu myślowego sędziów, który doprowadził do wydania uzasadnianego rozstrzygnięcia, zmuszenie ich do pogłębionej refleksji nad uzasadnianym orzeczeniem, a także udzielenie wskazówek, co do obowiązującego stanu prawnego w zakresie istotnym w danej sprawie¹⁹. Uzasadnienie wyroku ma być podstawą do twierdzenia, że postępowanie, w którym został on wydany, było uczciwe, bezstronne, obiektywne, a samo orzeczenie jest sprawiedliwe, gdyż oparte na rzetelnie zgromadzonym i równie rzetelnie ocenionym materiale dowodowym²⁰.

¹⁵ Postanowienie TK z dnia 11 kwietnia 2005 r., SK 48/04, Z.U. 2005, nr 4A, poz. 45. A. Franczyk, Formularze uzasadnień wyroków – czas najwyższy się z nimi pożegnać!, e-Palestra 2024, nr 54, <https://palestra.pl/pl/e-palestra/54/2024/formularze-uzasadnien-wyrokow-czas-najwyzszy-sie-z-nimi-pożegnac>.

¹⁶ Wyrok TK z dnia 16. stycznia 2006 r., SK 30/05, OTK-A 2006/1, poz. 2, teza 4.3. uzasadnienia; zob. też

¹⁷ Por. wyrok SN z 4 listopada 2003 r., V KK 74/03, Prokuratura i Prawo – Orzecznictwo 2004, nr 3, poz. 13.

¹⁸ Zob. szerzej Por. C. Kulesza, R. Starzyńska, Obowiązek uzasadniania orzeczeń sądowych a prawo do obrony, Prokuratura i Prawo 2010, nr 5, s. 15-16.

¹⁹ R. Broniecka, Uzasadnienie wyroku w polskim postępowaniu karnym, Warszawa 2014, s. 92–93; zob. też E. Łętowska, Pozaprocesowe znaczenie uzasadnienia sądowego, Państwo i Prawo 1997, nr 5, s. 5.

²⁰ K. Zgryzek, Zwięzłe uzasadnienie – czy to jeszcze uzasadnienie? [w:] *Fiat iustitia pereat mundus*. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej, Warszawa 2014, s. 665; S. Kowalski, H. Paluszkiewicz, Odmowa sporządzenia

Przenosząc te ogólne zapatrywania dotyczące prawa do rzetelnego procesu, w ujęciu konwencyjnym (art. 6 ust. 1 EKPC), jak i w ujęciu standardu konstytucyjnego (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), stwierdzić należy, że jakość uzasadnienia wyroku jest istotnym elementem tego prawa. Wprowadzenie do systemu procesowego formularzy uzasadnień (art. 99a § 1 k.p.k.) i nakazanie obligatoryjnego z niego korzystania, jest bezspornie krokiem, który nie daje właściwego instrumentarium procesowego dla zrealizowania wskazanego powyżej standardu. Każde uzasadnienie ze swojej natury jest bowiem inne, zwłaszcza gdy spojrzeć na uzasadnienie sądu odwoławczego, które ma odnosić się co do zasady do zarzutów apelacji i jej wniosków.

Jak stwierdził SN w wyroku z dnia 11 sierpnia 2020 r.²¹, *Zarzuty niejednokrotnie wykluczają się od strony formalnoprawnej, są ze sobą sprzeczne, i nie dotyczy to tzw. zarzutów alternatywnych (zarzutów postawionych na wypadek nieuwzględniania innych zarzutów, zarzutów bardziej doniosłych lub dalej idących). Nie są przecież także sporadyczne sytuacje, gdy formuła zarzutów jest mieszana, albo wprost oderwana od wskazanej podstawy odwoławczej. Często także dopiero w uzasadnieniu apelacji jest sformułowane uchybienie, które nie ma formalnego obrazu w treści zarzutu zawartego w części wstępnej apelacji, a które to jednak uchybienie musi być przedmiotem wypowiedzi sądu odwoławczego, albowiem przedmiotem oceny jest cały środek odwoławczy. Jest to zresztą zrozumiałe, skoro sama apelacja sporządzona jest w różny sposób i nie na formularzu. Jeśli do tego dodać, że niekiedy nie ma merytorycznej możliwości odnoszenia się do niektórych zarzutów (są one bezprzedmiotowe, w układzie uwzględnienia innych – dalej idących), a nawet do niektórych apelacji (np. apelacja od kary na niekorzyść przy tym, gdy uwzględniono zarzuty apelacji na korzyść, które skutkowały zmianą wyroku przez uniewinnienie lub umorzenie postępowania), to formularz UK 2 nie daje możliwości do wskazania, że takie zarzuty lub nawet apelacja - nie są rozpoznawane (stanowisko sądu odwoławczego w miejscach formularza jest zawsze merytoryczne; zarzut zasadny, częściowo zasadny, niezasadny – rubryka 3). Nie będzie takim miejscem – do takich stwierdzeń - także rubryka 5.4 (inne rozstrzygnięcia zawarte w wyroku), albowiem wyrok nie będzie ich zawierał (takich stwierdzeń). Konkludując, rzeczą każdego sądu*

uzasadnienia na formularzu. Glosa do wyroku SN z dnia 11 sierpnia 2020 r., I KA 1/20, Orzecznictwo Sądów Polskich 2021, nr 5, s. 59.

²¹ Wyrok SN z dnia 11 sierpnia 2020 r., I KA 1/20, OSNKW 2020, nr 9-10, poz. 41.

odwoławczego, w ramach obowiązku wynikającego z treści art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 433 § 1 i 2 k.p.k., jest przeprowadzenie w konkretnej sprawie oceny, czy może sporządzić uzasadnienie swojego wyroku na formularzu UK 2 (art. 99a § 1 k.p.k.) w taki sposób, który zagwarantuje stronie prawo do rzetelnego procesu odwoławczego a więc rzetelnego i konkretnego ustosunkowania się w toku postępowania do każdego istotnego argumentu zawartego w apelacji strony i przedstawienia takiej oceny właśnie w uzasadnieniu wyroku sądu odwoławczego.

Również w doktrynie procesu karnego podkreśla się, że analiza wzorów formularzy uzasadnień wyroków sądów pierwszej instancji (formularze: UK 1 i UWŁ) pozwala sformułować tezę, że ich wprowadzenie zasadniczo nie czyni uzasadnień wyroków sądów pierwszej instancji bardziej czytelnymi. Pusty formularz wzoru UK 1 liczy 4 strony, które sąd sporządzający uzasadnienie powinien wypełnić. Tymczasem pisemne uzasadnienie w prostej sprawie karnej można sformułować w kilkunastu zdaniach klarownie napisanego tekstu tradycyjnego uzasadnienia. Tekst uzasadnienia wyroku sądu sporządzonego na urzędowym formularzu UK 1 jest w założeniu „rozrzucony” po 35 polach (rubrykach), przedzielanych niekiedy kilkoma innymi. W sumie sam wzór tego formularza, zaprojektowany dla uzasadnienia wyroku w sprawie jednego oskarżonego, któremu postawiono zarzut popełnienia jednego tylko przestępstwa, zawiera łącznie 103 rubryki: puste, wypełnione informacjami urzędowymi lub przeznaczone do wypełnienia przez sąd. W sprawie karnej, w której doszło do sporu na tle ustaleń faktycznych, „rozrzucenie” argumentacji sądu po kilkudziesięciu rubrykach uzasadnienia może istotnie utrudnić stronie analizę tej argumentacji, zwłaszcza stronie nieobeznanej z używaniem formularzy. Jeszcze bardziej skomplikowane może być dokonanie tej analizy w sprawie wieloosobowej lub obejmującej zarzuty popełnienia kilkunastu – kilkudziesięciu przestępstw. Z kolei formularz wzoru UWŁ liczy 3 strony. Tyle miejsca ma zająć pisemne uzasadnienie wyroku w sprawie dotyczącej wyroku łącznego, w którym połączono w karę łączną kary ujęte tylko w dwóch wyrokach. Takie uzasadnienie sporządzane tradycyjną metodą zawiera się z reguły w kilkunastu zdaniach. W formularzu tekst uzasadnienia sądu jest „rozrzucony” po 33 rubrykach, a w sumie rubryk jest 84²².

²² Por. S. Kowalski, H. Paluszkiwicz, Odmowa sporządzenia uzasadnienia na formularzu. Glosa do wyroku SN z dnia 11 sierpnia 2020 r., I KA 1/20, Orzecnictwo Sądów Polskich 2021, nr 5, s. 57-58.

Sądy karne zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji mają obowiązek sporządzać uzasadnienia wyroków na formularzach, mają też obowiązek zapewnić stronom sprawiedliwe rozpatrzenie sprawy. O rozwiązaniu takiej kolizji sąd stosujący prawo powinien rozstrzyga samodzielnie. W sytuacji, gdy materia sprawy nie pozwala sądowi na sporządzenie tego dokumentu w tej uproszczonej formie bez naruszenia prawa strony do rzetelnego procesu, sąd jest obowiązany do zastosowania art. 91 ust. 2 Konstytucji RP i odmowy sporządzenia uzasadnienia na formularzu, którego wymóg wynika z zapisu ustawy procesowej. Wszak bowiem obowiązkiem każdego sądu, w ramach obowiązku wynikającego z treści przepisów art. 424 § 1 i 2 k.p.k. i art. 6 ust. 1 EKPCz, jest przeprowadzenie w konkretnej sprawie oceny, czy może sporządzić uzasadnienie swojego wyroku na odpowiednim formularzu w taki sposób, który zagwarantuje stronie prawo do rzetelnego procesu²³.

3. [Zmiany wprowadzone przez nowelizację z dnia 24 kwietnia 2024 r.]

Dostrzegając powyższe okoliczności nie sposób podzielić propozycji uchylenia art. 99a k.p.k. Standardu wypracowanego na gruncie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nie narusza sam obowiązek sporządzania uzasadnień na urzędowych formularzach, lecz niewłaściwy poziom merytorycznej części motywacyjnych wyroków²⁴. Jak wskazał Sąd Najwyższy *Sam fakt wprowadzenia formularzy nie może być odczytywany jako naruszenie standardu rzetelnego procesu karnego, w tym: rzetelnego uzasadnienia zgodnego z przepisami art. 424 k.p.k., a w przypadku sądu odwoławczego art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., konstytucyjnego standardu prawa do sądu i rzetelnego uzasadnienia (art. 78 oraz 176 Konstytucji RP), czy standardu konwencyjnego (art. 6 EKPCz)*²⁵. Poza sytuacjami szczególnymi i zupełnie wyjątkowymi, nie sposób uznać, że sama kwestia wyboru postaci uzasadnienia – tradycyjnej lub wynikającej z dyspozycji art. 99a k.p.k., determinuje ocenę odnoszącą się do prawidłowej realizacji obowiązku należytej kontroli instancyjnej oraz zaprezentowania stosownej argumentacji w pisemnych motywach rozstrzygnięcia. Jak wskazuje Sąd Najwyższy, praktyka sądowa potwierdza tezę, że zwykle – również zastosowanie rozwiązania wynikającego z art. 99a k.p.k. – pozwala na takie

²³ Wyrok SN z dnia 15 grudnia 2021 r., V KK 248/20, LEX nr 3343331.

²⁴ Postanowienie SN z dnia 16 czerwca 2021 r., II KK 247/21, LEX nr 3347085.

²⁵ Wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2021 r., V KA 1/20, OSNK 2021, nr 8, poz. 33; podobnie postanowienie SN z dnia 21 kwietnia 2022 r., II KK 165/22, LEX nr 3430954.

uzasadnienie orzeczenia, które zapewnia stronom możliwość zapoznania się z argumentacją sądu i ewentualnego podjęcia dyskusji z przesłankami jego rozumowania. Z pewnością taka formuła uzasadnień może zostać wykorzystana w sprawach, które nie są złożone pod względem podmiotowym bądź przedmiotowym (w sądach pierwszej instancji), bądź w sprawach, gdy np. jeden ze skarżących złożył apelację, a w przypadku kilku apelacji – zarzuty nie mają one charakteru wykluczającego się bądź ze sobą sprzecznego (w sądach drugiej instancji). Mając na względzie powyższe należy optować za zmianą treści art. 99a § 1 k.p.k., z obowiązku sporządzenia uzasadniania na urzędowym formularzu na możliwość jego sporządzenia przez sąd. W takiej sytuacji przepis art. 99a § 1 k.p.k. mógłby przybrać następującą treść: *Uzasadnienie wyroku sądu pierwszej instancji i wyroku sądu odwoławczego można sporządzić na formularzu według ustalonego wzoru.* Przy takim rozwiązaniu decyzja o formie uzasadnienia należałoby do sądu, przy jednoczesnym uwzględnieniu standardu konwencyjnego i konstytucyjnego w zakresie jakości uzasadnienia.

Projekt nowelizacji zakłada, że: *Do uzasadnień wyroków wydanych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu dotychczasowym, chyba że osoba zobowiązana do sporządzenia uzasadnienia wyroku zarządzi jego sporządzenie na podstawie przepisów ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą.* Przyjęta formuła intertemporalna, uzależniająca stosowanie przepisów dotychczasowych bądź tzw. nowych od decyzji osoby zobowiązanej do sporządzenia uzasadnienia wyroku budzi wątpliwości w świetle ustawy procesowej. Kodeks postępowania karnego nie przewiduje decyzji procesowej określanej mianem „zarządzenie sporządzenia uzasadnienia”. Uzasadnienie wyroku jest sporządzane albo w następstwie złożenia wniosku o jego uzasadnienie, co jest zasadą, albo z urzędu, co jest wyjątkiem, jak ma to miejsce np. w przypadku wyroku sądu odwoławczego w razie uchylenia wyroku i umorzenia postępowania lub przekazania sprawy do ponownego rozpoznania (art. 457 §1 i 2 k.p.k.). Wykluczona jest forma trzecia, związana z zarządzeniem jego sporządzenia przez sędziego. Stąd też należy odstąpić od projektowanego rozwiązania art. 2 na rzecz stwierdzenia, że do orzeczeń wydanych przed wejściem w życie niniejszej ustawy stosuje się przepis art. 99a w brzmieniu dotychczasowym.

Projekt ustawy był przedmiotem opinii Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu dotyczącej zgodności z prawem Unii Europejskiej²⁶. Omawiany projekt był także przedmiotem opinii BEOS w trybie art. 95a ust. 3 regulaminu Sejmu²⁷.

III. Jak problem został rozwiązany w innych państwach, w szczególności państwach członkowskich OECD/UE?

W poszczególnych państwach przepisy regulujące postępowanie karne odnoszą się do obowiązku sporządzania uzasadnień orzeczeń w postępowaniu sądowym w różnym zakresie. W niektórych państwach przepisy wskazujące elementy, które powinno zawierać uzasadnienie, mają bardzo ogólny charakter (np. w Finlandii – rozdział 11 art. 4 kodeksu postępowania karnego²⁸, we Włoszech – art. 544 kodeksu postępowania karnego²⁹). W innych państwach regulacje odnoszące się do elementów uzasadnienia orzeczeń w postępowaniach karnych, choć nie przewidują wzorca uzasadnienia, mają bardziej szczegółowy charakter i wskazują katalog obligatoryjnych elementów uzasadnienia (np. w Chorwacji – art. 459 kodeksu postępowania karnego³⁰, w Czechach – art. 125 kodeksu postępowania karnego³¹, w Niemczech – art. 267 kodeksu postępowania karnego³², na Węgrzech – art. 561 kodeksu postępowania karnego³³).

Jednocześnie wskazać należy, że metodyka sporządzania uzasadnień wyroków jest elementem tradycji orzeczniczej poszczególnych porządków prawnych³⁴,

²⁶ *Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Paweł Śliz)*, opinia z 7 maja 2024 r. BEOS-WPEiM-971/24.

²⁷ *Opinia w sprawie stwierdzenia, czy poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Paweł Śliz) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu*, opinia z 7 maja 2024 r., BEOS-WPEiM-972/24.

²⁸ *Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa*, <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970689>.

²⁹ *Decreto Del Presidente Della Repubblica 22 settembre 1988, n. 447 Approvazione del codice di procedura penale*. GU n.250 del 24-10-1988 - Suppl. Ordinario n. 92, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.del.presidente.della.repubblica:1988-09-22;447>.

³⁰ *Zakon o kaznenom postupku*, <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>.

³¹ *Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)*, Zákon č. 141/1961 Sb., <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>.

³² *German Code of Criminal Procedure (Strafprozeßordnung – StPO)*, wer. ang. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/index.html.

³³ *2017. évi XC. Törvény a büntetőeljárásról*, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1700090.tv>.

³⁴ A. Kotowski, *Kilka uwag o formularzach uzasadnień w sprawach karnych*, „Prawo i Więź” 2020, nr 32, s. 85.

dlatego dokonywanie porównań przepisów w zakresie obowiązku sporządzania uzasadnień orzeczeń w innych państwach ma ograniczone znaczenie dla prac nad zmianami przepisów polskiego kodeksu postępowania karnego w tym zakresie.

IV. Podmioty, na które oddziałuje projekt

Projekt ustawy może oddziaływać na:

- a) sędziów sądów rejonowych, sądów okręgowych, sądów apelacyjnych orzekających w sprawach karnych i sporządzających uzasadnienia do wyroków sądu pierwszej instancji, w tym wyroków nakazowych i wyroków łącznych, oraz wyroków sądu odwoławczego i wyroków wydanych w postępowaniu o wznowienie postępowania:
 - zniesienie obowiązku sporządzania uzasadnień do wyroków na formularzu, według ustalonego wzoru,
 - w przypadku wyroków wydanych przed dniem wejścia w życie projektowanej ustawy, możliwość zarządzenia, że uzasadnienie wyroku nie zostanie sporządzone z zastosowaniem obowiązującego formularza, według ustalonego wzoru.
- b) Ministra Sprawiedliwości:
 - w zakresie uchylenia podstawy prawnej do ponownego określenia, w drodze rozporządzenia, wzoru formularza uzasadnień wyroków i sposób ich wypełniania (uchylenie art. 99a§2 k.p.k. spowoduje brak podstawy do ewentualnej zmiany obecnie obowiązującego rozporządzenia w tym zakresie³⁵).

V. Informacje o zakresie, czasie trwania i wynikach konsultacji

Z projektu nie wynika, żeby przeprowadzono konsultacje społeczne poprzedzające przygotowanie projektu ustawy.

Zgodnie z informacjami z Systemu Informacyjnego Sejmu, w dniu 7 maja 2024 r. Marszałek Sejmu skierował projekt do konsultacji (KRS, PG, SN, NRA, KRRP i Lewiatan).

³⁵ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 listopada 2019 r. w sprawie wzorów formularzy uzasadnień wyroków oraz sposobu ich wypełniania, Dz. U. z 2019 r. poz. 2349.

VI. Wpływ na sektor finansów publicznych

Projekt ustawy nie będzie wywoływać skutków finansowych dla budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

VII. Wpływ na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość oraz na rodzinę, obywateli i gospodarstwa domowe

Projekt ustawy nie będzie miał wpływu na konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw. W szczególności projekt ustawy nie określa zasad podejmowania, wykonywania lub zakończenia działalności gospodarczej. Projektowane regulacje również nie będą miały wpływu na rozwój regionalny. Projekt ustawy nie powinien w sposób bezpośredni oddziaływać na rodzinę, obywateli oraz gospodarstwa domowe.

VIII. Zmiana obciążeń regulacyjnych (w tym obowiązków informacyjnych) wynikających z projektu

Projekt przewiduje powrót do formuły sporządzania uzasadnień wyroków sądu pierwszej instancji, w tym wyroku nakazowego i wyroku łącznego oraz wyroku sądu odwoławczego i wyroku wydanego w postępowaniu o wznowienie postępowania na zasadach określonych w art. 424 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem ustawodawca nie wymaga szczególnego omówienia podstawy faktycznej i prawnej wyroku oraz rozstrzygnięcia o karze, środkach zabezpieczających i innych. Wystarczające jest zwięzłe odniesienie się do tych kwestii. Oznacza to, że uzasadnienie wyroku nie powinno zawierać zbytecznego przytaczania treści zeznań i wyjaśnień oskarżonych, a także orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych w kwestiach, które nie są kontrowersyjne.

Przyjęcie przepisów w nowelizacji z dnia 24 kwietnia 2024 r. będzie wiązało się także z utratą mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 listopada 2019 r. w sprawie wzorów formularzy uzasadnień wyroków oraz sposobu ich wypełniania.

IX. Wpływ na rynek pracy

Projekt nie będzie miał wpływu na rynek pracy.

X. Wpływ na pozostałe obszary

Projekt nie powinien wpływać na pozostałe obszarach gospodarki lub życia społecznego.

XI. Planowane wykonanie przepisów aktu prawnego

Ustawa ma wejść w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

XII. W jaki sposób i kiedy nastąpi ewaluacja projektu oraz jakie mierniki zostaną zastosowane?

Projektodawcy nie wskazują sposobu ani terminu ewaluacji.

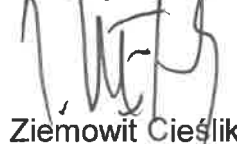
Autorzy:

prof. dr hab. Andrzej Sakowicz (pkt I, II, V, VIII, XI, XII)
Katedra Postępowania Karnego
Uniwersytet w Białymstoku

Kamila Sobieraj (pkt IV, VI, VII, IX, X)
specjalista ds. systemu gospodarczego
w Biurze Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji

dr Danuta Adamiec (pkt III)
specjalista w Wydziale Oceny Skutków Regulacji
w Biurze Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Akceptował:
Wicedyrektor Biura Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Ziemowit Cieślak